

ULUSLARARASI ZEYTİN KONSEYİ VE ÜLKEMİZİN ANILAN KONSEYLE İLİŞKİLERİ

Mehmet Fatih AK*

"... Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile,
mesela, zeytin dikeceksin
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,
ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için,
Yaşamak yani ağır bastığından..."

Nazım Hikmet

(Yaşamaya Dair Adlı Şiirinden)

A) Zeytin

Her ne kadar dünyanın başka bölgelerinde de tarımsal üretimi yapılıyor olsa da, zeytinin Akdenize özgü bir ürün olduğunu söylemeliyiz. Zeytin üretim ve tüketim istatistikleri ile özellikle zeytinyağının Akdeniz bölgesinin tarihinde ve ekonomik yapısında tuttuğu önemli yer de bunu gösteriyor. Hatta, Akdeniz'in coğrafi sınırlarını çizerken, "Akdeniz, zeytin ağacının vazgeçtiği yerde biter"¹ diyenler bile olmuştur. Bu yönü ile zeytinin, "Akdeniz Birliği"ne ilişkin önümüzdeki dönemde yapılacak tartışmalarda da yer alması beklenebilir.

Dünyada zeytin üretiminin % 98'inin Akdeniz ülkelerinde yapılıyor olması² ve zeytinyağı talebinin yıldan yıla artması Akdeniz ülkelerinin zeytinyağı ticaretindeki önemini daha da artırmaktadır.

B) Uluslararası Zeytin Konseyi (UZK)'nin Kuruluşu

BM'nin himayesinde 1955 yılında Cenevre'de yapılan "Uluslararası Zeytinyağı Konferansı" ile gelişen zeytin sektöründeki uluslararası işbirliği, Akdeniz havzasındaki önde gelen üretici ülkelerin önyak olmasıyla 1956 yılında imzaya açılan "Uluslararası Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Anlaşması (UZSZA)" ile yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Bilahare 1959 yılında, anılan Anlaşmayı uygulanması, zeytin sektöründe uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi, zeytin üretimi ve zeytinyağı işleminde modernizasyonun sağlanması, zeytinyağı tüketiminin küresel ölçekte artırılması ve üretim, işleme ve ticaretinde standardizasyona gidilmesi amacıyla hükümetlerarası bir örgüt olan "Uluslararası Zeytinyağı Konseyi (UZK)" kurulmuştur. Anılan Anlaşma, sonuncusu 2005 yılında olmak üzere 4 defa

* *Başkatip, T.C.Madrid Büyükelçiliği*

¹ Fransız yazar ve şair George Duhamel (1884-1966).

² Kaynak Dünya Zeytin Ansiklopedisi, UZK

yenilenmiştir³. UZK'nın Sekreteryası kuruluşundan bu yana Madrid'de yerleşiktir.⁴ Kurucu ülke sıfatıyla 1956 tarihli Anlaşmaya taraf olan ülkeler şunlardır: Fransa (1956), İtalya (1956), İspanya (1956), Tunus (1956), Libya (1956), Portekiz (1956), Yunanistan (1958), İsrail (1958), Fas (1958) İngiltere (1958), Belçika (1959).

Ülkemiz anılan Anlaşmaya 1963 yılında taraf olmuş ve o tarihten itibaren UZK'da temsil edilmiş, ancak 1998 yılında üyelikten ayrılmıştır (Bu konuya daha sonra değinilecektir). Bununla birlikte, 2005 yılında akdedilen yeni Anlaşmaya⁵ ilişkin olarak aynı yıl Cenevre'de yapılan Konferansa ülkemiz de katılmıştır.

Konsey, zeytin sektöründe teknik bilgilerin elde edilmesi ve tüm üyelere ulaştırılması, bunların ulusal programlara uygulanması, özellikle zeytin yetiştiren gelişmekte olan ülkelere yine zeytin yetiştiren fakat bu konuda ileri üretim teknikleri ve teknolojisi kullanan ülkelere teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi için UNDP, FAO gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmaktadır. Konsey bu amaçlar doğrultusunda ve uluslararası işbirliğinin gereği olarak özel bir fon da oluşturmuştur.

Anlaşma gereğince başlıca üretici ve ihracatçı ülkeler bu fona her yıl katılmak zorundadırlar. Başlıca ithalatçı ülkeler ise bu fona özel anlaşmalar gereği katılımında bulunurlar.

Ayrıca Konsey dünya genelinde kullanılabilecek biyolojik ve teknik araştırmalara da özel bir ilgi göstermektedir.

C) UZK Üyeleri

UZK üyesi ülkeler aşağıda yer alan Tablo 1'de sıralanmıştır. Aynı zamanda AB üyesi olan ülkeler, AB grubu içinde ve blok halinde örgütte temsil edilmektedirler. Örgüt bütçesinin % 80'ine yakınına da karşıladıkları dikkate alındığında, UZK'da mutlak bir AB egemenliği olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. AB haricinde UZK'ne başta Kuzey Afrika ülkeleri olmak üzere 12 ülke üyedir.

13-16 Kasım 2007 tarihlerinde Madrid'de yapılan 95. Üyeler Konseyi toplantısı sonunda yayımlanan basın açıklamasında, Karadağ'ın 14 Kasım 2007 tarihinde UZSA'na taraf olduğu, Arjantin, Irak ve Suudi Arabistan'ın ise 2008 yılında UZK'ne üye olmalarının beklendiği bildirilmiştir.

Tablo 1: 2005 Anlaşmasına Göre Bütçe Katkı Payı Dağılımı⁶

³ Sırasıyla 1956, 1963, 1979, 1986 ve 2005 Anlaşmaları olarak adlandırılmaktadır. Konseyin adı 2006 yılından itibaren "Uluslararası Zeytinyağı Konseyi" yerine "Uluslararası Zeytin Konseyi" olarak değiştirilmiştir.

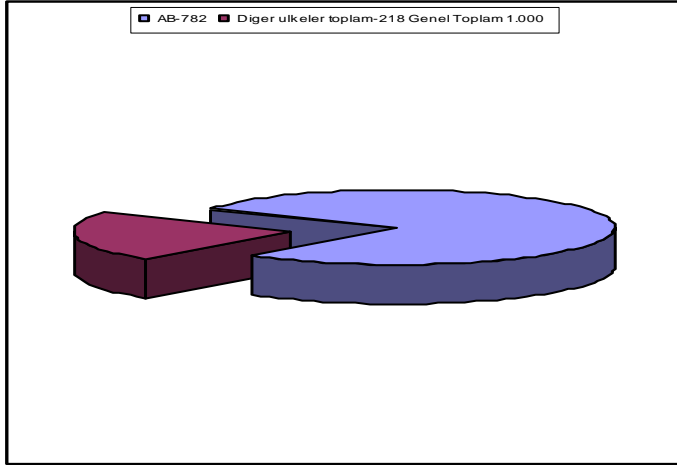
⁴ UZK ile İspanya arasındaki 1989 tarihli ev sahibi ülke anlaşması 20 Kasım 2007 tarihinde yenilenmiştir.

⁵ Anlaşmanın metnine "http://www.internationaloliveoil.org/downloads/Convenio03eng.pdf" adresinden erişilebilir.

⁶ Bütçe katkı payı oranları ülkelerin üretim ve ihracat rakamlarına göre belirlenmektedir. Her yıl Kasım ayında yapılan olağan Konsey toplantısında sözkonusu oranlar bir sonraki yıl için yeniden belirlenmektedir.

Ülke	Pay
AB	782
Tunus	83
Suriye	47
Fas	27
Cezayir	14
Mısır	9
Ürdün	8
Hırvatistan	5
İran	5
İsrail	5
Libya	5
Lübnan	5
Sırbistan	5
AB Harici Ülkeler Toplamı	218
Genel Toplam	1000

Tablo 2: AB ve Diğer Ülkelerin Bütçeye Katkılarının Karşılaştırılması

D) UZK'nin Yapısı⁷

2005 tarihli Anlaşmaya göre Örgüt faaliyetlerini 3 ana organ vasıtasıyla yürütmektedir. Bunlar:

- **Başkan:** Her yıl Kasım ayında yapılan olağan “Üyeler Konseyi Toplantısında” bir yıl süreyle görev yapmak üzere seçilmektedir.

⁷ Kaynak, UZK'nin internet sitesi (<http://www.internationaloliveoil.org>)

- **Üyeler Konseyi ve Komiteler:** UZSZA'na taraf ülkelerin temsilcilerinden oluşan ve Örgütün esas karar alıcı organıdır. Kararlar oybirliğiyle, bu mümkün olmadığı takdirde "nitelikli çoğunluk" ilkesi uyarınca alınır. Komiteler, Örgütün çalışmalarına destek olmak üzere Üyeler Konseyince kurulur. Halihazırda 5 Komite faaliyet göstermektedir. Bunlar: 1) Ekonomik Komite, 2) Teknik Komite, 3) Tanıtım Komitesi, 4) Mali Komite, 5) Danışma Komitesi'dir. Komiteler, Üyeler Konseyi toplantıları hazırlıkları çerçevesinde çalışmalarını yürütürler.

- **Sekretarya:** Sekretarya, UZSZA uyarınca UZK faaliyetlerini yürütmektedir. İcra Direktörü'nün başkanlığında yetkililerden ve destek personelinden oluşmaktadır. Üyeler Konseyince belirlenen politikaları izler ve ekonomik, ticari ve bilimsel araştırmaları yapar. OLIVAE adlı UZK dergisini dört dilde (İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca) yayımlar.

E) UZK'nin Geleceği

UZK, yukarıda yeralan tarihsel gelişim sürecinin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, üye sayısı, örgütsel yapısı ve çalışmaları bakımından sürekli bir gelişim içerisinde. Aynı zamanda AB üyesi olan Akdeniz ülkelerinin gerek üretim gerek tüketim bakımından zeytin konusunda lider ülkeler konumunda olmaları, örgütün standardizasyon ve bilimsel çalışmalarla üye ülkelere sağladığı katkı ve zeytin konusunda alternatif olabilecek, Dünya üzerinde eşdeğer başka bir örgütlenme bulunmadığından, UZK'nın görünür gelecekte etkinliğini daha da artırmasını beklemek doğru olacaktır.

UZK'de söz sahibi olan AB ülkelerinin AB içerisindeki sürekli müzakere ve uzlaşma kültürünü UZK'ne taşıdıkları gözönüne alındığında, UZK'da kısa vadede üyeler arasında ciddi bir görüş ayrılığı ortaya çıkması olası gözükmemektedir. Esasen zeytin üretiminde birbirine rakip olan İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkeler ortak menfaatleri doğrultusunda uzun yıllardır UZK'da AB çatısı altında yeralmaktadırlar.

UZK'nin önde gelen hedefleri arasında, dünyada zeytinyağı ve sofralık zeytin tüketimini artırmak bulunmaktadır. Bu doğrultuda, yüksek nüfuslarının yanı sıra, Dünya ekonomisindeki ağırlıkları her geçen yıl artan Hindistan ve Çin hedef pazarlar olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede UZK tarafından 2007 yılında Hindistan'da çok sayıda tanıtım faaliyeti gerçekleştirilmiştir. UZK'nın Hindistan'da yaptığı çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgilere <http://www.olive2india.com/olive/> internet adresinden erişilebilir. UZK'nın sözkonusu faaliyetlerinin diğer sektörlerdeki üreticiler için de yol gösterici olduğu değerlendirilmektedir.

F) Ülkemizin Dünya Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Üretimindeki Yeri

Tablo 3: 2006/2007 Hasat Sezonu Zeytinyağı Üretimi ⁸

Ülke	Miktar (Bin Ton)	Pay %
1. İspanya	1.109	38,8
2. İtalya	603	21,1
3. Yunanistan	370	12,9
4. Tunus	170	5,9
5. Türkiye	166	5,8
6. Suriye	154	5,4
AB toplamı	2.142	74,9
Dünya toplamı	2.860	100

Tablo 4: 2006/2007 Hasat Sezonu Sofralık Zeytin Üretimi

Ülke	Miktar (Bin Ton)	Pay %
1. İspanya	501	27,5
2. Türkiye	260	14,3
3. Mısır	210	11,5
4. Suriye	200	10,9
5. Yunanistan	108	5,9
6. Fas	90	4,9
AB toplamı	707	38,8
Dünya toplamı	1.823	100

Yukarıda yer alan tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı üzere ülkemiz gerek zeytinyağı, gerekse sofralık zeytin üretiminde Dünyada önde gelen ülkelerden birisidir. 2006/2007 hasat sezonunda Dünya zeytinyağı üretimindeki % 5,8'lik payı ile 5. sırada (önceki yıllarda 4. sıradaydı), sofralık zeytin üretiminde ise % 14,3'lük payı ile İspanya'nın arkasından 2. sırada yer almaktadır.

G) Ülkemizin UZK Üyeliği

Türkiye, 1963 yılında girdiği UZK'den 1998 yılında ayrılmıştır. Anılan tarihe kadar Konseye katkı payımız Dış Ticaret Müsteşarlığımız bütçesinden ödenmiş ve sekreteryaya hizmetleri yine aynı Müsteşarlık tarafından yürütülmüştür. 1998 yılında Konseyden ayrılmamızda aşağıda yer alan unsurların etkili olduğu görülmektedir:

- Yaklaşık 500.000 ABD Doları olan ve DTM bütçesinden ödenen üyelik aidatına karşın UZK içinde yeterince etkin olamamamız ve faaliyetlerinden arzu ettiğimiz ölçüde yararlanamamız,

⁸ Söz konusu rakamlar UZK'dan temin edilmiştir. Makale hazırlandığı sırada ülkelerin 2007/2007 hasat dönemi üretim rakamları henüz kesinleşmediğinden, buna ilişkin olarak ülkeler tarafından Kasım 2007 ayı itibarıyla UZK'ne bildirilen geçici rakamlar esas alınarak hazırlanmıştır.

- AB tarafından gümrüksüz zeytinyağı ihracatımıza kota sağlanmaması (AB Ürdün, Tunus ve Suriye'ye kota sağlamıştır)

Öte yandan, üyelikten ayrılmanın ardından geçen süre zarfında zeytinciliğimizde arzu edilen atılımın yapılamaması, UZK'da ülkemiz için öngörülen projelerin rafa kaldırılmasından uğradığımız zarar, UZK'nın yürüttüğü standardizasyon ve bilimsel çalışmalardan geri kalmış olmamız, 2005 yılında yeni bir UZSZA'nın imzalanması ve bu çerçevede UZK'da meydana gelen yapısal değişiklik, ayrıca AB ile üyelik müzakerelerine başlamamız hususları gözönüne alınarak 2006 yılında UZK'ne yeniden üyeliğimiz gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Sanayi ve Ticaret Bakanlığımız, ülkemizin UZK'ne yeniden üye olunması hususundaki talebi Bakanlığımıza iletmış ve bu doğrultuda UZSZA'na katılımımız için "Uygun Bulma Kanunu"nun çıkartılmasını teminen konu Bakanlığımızca Başbakanlığa sunulmuştur. Buna paralel olarak, UZK'ne yeniden üye olma niyetimiz Mayıs 2007 ayında UZK'e iletilmiştir.

Bununla birlikte, geçtiğimiz Temmuz ayında yapılan seçimlere kadar sözkonusu Kanun çıkartılmadığından, işleminden kaldırılmıştır. Dolayısıyla, bu konuda yeni bir girişime ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan, 13-16 Kasım 2007 tarihlerinde Madrid'de yapılan 95. Üyeler Konseyi toplantısında alınan kararlar arasında, ülkemizin müstakbel üyeliğine ilişkin bir karar da bulunmaktadır. Sözkonusu Karar UZK İcra Direktörünün yazısı ekinde Madrid Büyükelçiliğimize iletilmiştir. Kararda, üyeliğimiz için, 96. Olağan Üyeler Konseyi Toplantısı (her yıl Kasım ayında yapılmaktadır)'na kadar UZSZA'na taraf olduğumuzun depozitör ülke İspanya'nın Dışişleri Bakanlığına bildirilmesi ve ülkemiz için belirlenen "59" katsayısı uyarınca UZK bütçesine yapılması gerekli katkının yatırılması istenmektedir. Keyfiyet Madrid Büyükelçiliğimizce Dışişleri Bakanlığına iletilmiştir.

Sonuç

Dünya zeytinyağı tüketiminde son yıllarda oluşan eğilim zeytinyağının kaliteli ve mümkün olduğunca doğal şartlarda üretilmiş olması yönündedir. Zeytinyağı üreticilerinin gelecekte mevcut pazar paylarını korumak ve yeni pazarlara girebilmek için kaliteli ve doğal zeytinyağı üretimine yönelmeleri gerekecektir. Dünyada giderek artan sağlık bilinci ve doğal yollarla üretilmiş olan gıdalara talep nedeniyle, dünya ticaretinde zeytinyağının öneminin daha da artması beklenmektedir. Artan gelir düzeyi ve yükselen hayat standartları zeytinyağı için yeni pazarların oluşmasına yol açacaktır. Ülkemizin UZK dışında kalması bu doğrultuda UZK'nde yürütülen faaliyetleri de dışardan izlemesi anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede ülkemizin, dünyada önde gelen zeytinyağı ve sofralık zeytin üreticisi konumuyla, bu konudaki en önemli ve etkin uluslararası kuruluş olan UZK'ya üye bulunmamasının bağdaşmadığı değerlendirilmektedir. Kaydadeğer zeytin üretimi bulunmayan birçok ülke Konseye üyedir ve Suudi Arabistan, Irak ve Arjantin gibi ülkelerin dahi 2008 yılında Örgüte üye olmaları beklenmektedir.

Ulusal Zeytin ve Zeytinyağı Konseyimizin (UZZK) 21 Mayıs 2007 tarihinde faaliyete geçmesi zeytin sektörümüz bakımından önemli bir gelişmedir, bununla birlikte anılan Konseyimizin, yukarıda sunulan bilgiler ışığında UZK'ne bir alternatif değil, ancak

tamamlayıcı bir işlev görebileceğini de gözönünde bulundurmamızda yarar görülmektedir.

UZK'nde AB ülkelerinin egemenliği bir gerçek olmakla birlikte, Örgütün dünya zeytin üretimi, standardizasyonu ve pazarlanmasında sözsahibi olması ve zeytin konusundaki en geniş bilgi ve görüş alışverişi yapılan uluslararası platform oluşu gözönüne alındığında, Örgütten daha fazla uzak kalmamız halinde, özellikle verimlilik konusunda sıkıntı yaşadığı bilinen zeytin sektörümüzün, orta ve uzun vadede, dünyada önde gelen üretici konumunun olumsuz yönde etkilenebileceği düşünülmektedir.

Uluslararası Zeytin Konseyine İlişkin Yararlı Bilgiler:

Genel Sekreter: Muhammed Ouhmad Sbitri (Fas vatandaşı, 22 Kasım 2007'de göreve başladı)

Sekretarya adresi:

Principe de Vergara 154
28002 Madrid/ İspanya
Tel: (34) (91) 590 36 38
Fax: (34) (91) 563 12 63

İnternet sayfası: <http://www.internationaloliveoil.org>

Diller: Arapça, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca.